

*В.О. Мойсеєнко, І.П. Шостка,
Н.В. Тарченко*

*Національний
медичний університет
імені О.О. Богомольця, м. Київ*

КНИГОЗБІРНИ — ОСНОВА НАШОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДУХОВНОСТІ

Резюме

У статті в історичному аспекті подано інформацію про збереження та відновлення співробітниками Національної наукової медичної бібліотеки України книжкових фондів, пошук шляхів поповнення їх новою медичною літературою, покращення умов праці, шлях до надання бібліотеці статусу національної.

Ключові слова

Історія, Національна наукова медична бібліотека України, родина Терещенків, відродження.

Бібліотеки (книгозбірні) — це простір для побудови культурного суспільства. У різні періоди в багатьох країнах світу бібліотеки (церковні та світські, приватні та публічні, університетські та земські) виконували важливу духовну місію — були дзеркалом і пам'яттю народу, основою національної духовності.

Медичні бібліотеки стали центрами бібліотечно-бібліографічного обслуговування медичних працівників. У підвальному приміщенні будівлі на вул. Толстого, 7 у місті Києві (нині — Національна наукова медична бібліотека України) в 1903-1911 рр. була контора мережі цукрових заводів. Після смерті Миколи Артемовича Терещенка керувати усіма справами головної контори почав його син — Олександр Миколайович (фото 1). Він був відомим меценатом. Олександр Миколайович Терещенко виділяв значні кошти на благодійні заходи різним товариствам, зокрема Київському товариству старожитностей та мистецтв, Київській безкоштовній лікарні для чорноробів. У маєтку часто збиралися заможні просвітителі, відомі вчені Університету св. Володимира. Вони матеріально допомагали талановитим студентам отримати вищу освіту, стати відомими вченими. За сприяння Олександра Терещенка на вул. Леонтовича, 3 була відкрита дешева їдальня для студентів.

Після жовтневого перевороту в 1918-1919 рр. майно родини було конфісковано, будинок націоналізовано. Членам сім'ї залишили тільки кімнати на другому поверсі. Нині збереглися сходи, які колись вели до житлових приміщень на другому поверсі (фото 2).

Фото 1. Олександр Миколайович Терещенко

У будівлі крадії ховали картини з розгромлених маєтків, навіть із зібрання О. Мурашка. Сюди заселяли квартиронаймачів, пізніше тут був Рентгенівський інститут, створений у Києві в 1920 р. на базі громадської організації «Рентгендопомога». 21 травня 1923 р. будинок було «закріплено за Губздравом». Із часом Рентгенінститут розмістився і в сусідньому маєтку (вул. Толстого, 9).

За рішенням Народного комісаріату охорони здоров'я УРСР, 6 листопада 1930 р. була заснована Державна медична бібліотека. Упродовж багатьох років бібліотека не мала власного приміщення. Спочатку її розмістили в Будинку для вчених, директором призначили лікаря В.М. Когана. Працювало лише 2 бібліотекарі, які за рік обслуговували близько 200 медиків. Початковий фонд становив 1500 книг і журналів.

© В.О. Мойсеєнко, І.П. Шостка, Н.В. Тарченко

Фото 2. Хол для відпочинку. Сходи ведуть до житлових приміщень (2016 р.)

У 1934 р. бібліотека переміщується в будівлю університетської бібліотеки по вул. Володимирській, 58. Важливим моментом в історії цього закладу було те, що серед перших її читачів були видатні вчені-медики: О.О. Богомолець, М.Д. Стражеско, О.П. Кримов, І.М. Міщенко, Б.М. Маньківський, Д.М. Думбадзе, М.С. Спіров, В.Ю. Чаговець, Д.Ф. Чеботарьов, Я.П. Фрумкін, Н.В. Лауер (Бажан).

На той час тут працювала бібліографом-референтом і здійснювала письмові переклади медичної літератури рідна сестра Лесі Українки — Ольга Петрівна Косач-Кривинюк (псевдонім — Олеся Зірка) — українська письменниця, літературознавець, перекладач, бібліограф, етнограф, лікар за фахом, член катеринославської «Просвіти». Вона закінчила медичний інститут у Петербурзі і володіла шістьма європейськими мовами. Зберігала особисті речі сестер Косач у роки війни, потім передала їх до фонду музею Лесі Українки. Ранньої осені 1943 р. Косачі назавжди змушені були покинути Київ. У спогадах співробітників і читачів медичної бібліотеки Ольга Петрівна Косач-Кривинюк (фото 3) залишилася високоосвіченою, надзвичайно працювитою й відповідальною як працівник, дуже привабливою і доброзичливою жінкою.

У 1939 р. бібліотека стає Республіканським методичним центром бібліотек Правобережної України.

Друга світова війна перервала поступальний розвиток бібліотечної справи в країні. Велику кількість фондів було знищено, багато приміщень зруйновано. Майже 500 тис. примірників довід-

Фото 3. Ольга Петрівна Косач-Кривинюк (1877-1945 рр.)

ково-інформаційного фонду Київської державної медичної бібліотеки згоріло, було знищено каталоги, що мали 840 тис. бібліографічних описів. За п'ять місяців після визволення Києва діяльність закладу було відновлено.

19 серпня 1944 р. згідно з розпорядженням Ради Народних Комісарів УРСР Київська державна медична бібліотека отримала статус республіканської. Спочатку поновила свою діяльність у приміщенні Наркомздоров'я УРСР, потім їй надали 2 кімнати в Рентгенологічному НДІ по вул. Горького, 2.

Активну участь у відродженні бібліотеки в перші дні після визволення Києва брали колишні співробітники, лікарі, медичні установи, бібліотеки країни. Майже 11 тис. томів передав Київський державний університет. Вони дивним чином уціліли під час війни. Допомогала Харківська державна медична бібліотека, яка надіслала понад дві тисячі примірників. Книги і журнали передавали медичні установи Києва. Співробітники бібліотеки боролися за збереження і поповнення фондів, покращення умов для роботи. Значну допомогу надавали Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського та Національна парламентська бібліотека. Завдяки цьому впродовж трьох років сформувався сотисячний фонд літератури (фото 4).

Видатними особистостями бібліотечної справи в 1948 р. були директор Республіканської наукової медичної бібліотеки Бурба Олексій Павлович та його заступник Воронова-Горяістова Софія Вікторів-

Фото 4. Зал для розміщення каталогів (2016 р.)

на. Вони працювали до 1955 р. У штаті бібліотеки на той час було 55 співробітників. Остаточне завершення становлення бібліотеки як центру бібліотечно-бібліографічного обслуговування медичних працівників і організаційно-методичного керівництва мережею медичних бібліотек УРСР припадає на другу половину 50-х років, коли установу очолили Ф.Л. Хмара і П.В. Коломієць. Професіонали найвищої кваліфікації, високоосвічені та віддані своїй справі, вони розробили стратегічний план розвитку бібліотеки і мережі медичних бібліотек нашої країни. Завдяки їм у стислий термін було створено ефективну систему методичної допомоги на місцях, організовано обмін досвідом роботи медичних бібліотек різних рівнів, активізовано контроль за їх діяльністю. Мережа охоплювала понад 800 медичних бібліотек УРСР і була найбільшою в колишньому СРСР. Наприкінці 60-х років довідково-інформаційні фонди бібліотеки вже нараховували близько 800 тис. друкованих одиниць, але сама бібліотека продовжувала існувати в непристосованому, напівпідвальному приміщенні житлового будинку по вул. Горького, 19/21. Під книгосховища орендували 13 підвалів у різних місцях Києва (по вулицях Саксаганського, Дарвіна, Заньковецької тощо).

З 1969 р. будівлю на вул. Толстого, 7, яка знаходилася тоді в напівзруйнованому після пожежі стані, було передано Державній науковій медичній бібліотеці УРСР. Кажуть, у той час вже було розроблено проект зведення на місці маєтку висотної адміністративної будівлі на 22 поверхи.

Фото 5. Сейф для зберігання цінностей (2016 р.)

Фото 6. На дверях сейфа збереглася торгова марка австрійської фірми, яка збудувала цей сейф (2016 р.)

Колективу бібліотеки довелося докласти величезних зусиль, аби врятувати від знищення цю перлину архітектури. У 1969-1971 рр. за проектом фахівців інституту «Укрпроектреставрація» було здійснено реставрацію будинку з відновленням його інтер'єрів. Співробітники бібліотеки відновлювали будинок в оригінальному вигляді за малюнками й світлинами, віднайденими в архівах. Вони дбайливо охороняли та продовжують обережно ставитися до апартаментів, меблів, шаф, столів, сейфів та інших предметів, які належали родині Терещенків, як до надзвичайно цінних скарбів (фото 5, 6).

Таким чином, бібліотеки як скарбниці знань та інформації активно впливають на процеси розвитку економіки, науки, освіти, культури. Доказом цього став Указ Президента України № 286/2006 від 03.04.2006 про надання бібліотеці статусу національної, але шлях до цього визнання був тривалим і тернистим.

LIBRARY AS A BASIS OF OUR NATIONAL SPIRITUALITY

V.O. Moysyenko, I.P. Shostka, N.V. Tarchenko

Abstract

The article presents a historical perspective on the preservation and restoration of book collections by the staff of the National Scientific Medical Library of Ukraine. The ways to replenish the Library funds with new medical literature, the improvement of working conditions and the path of its recognition as the National Library are also discussed.

Keywords: history, National Scientific Medical Library of Ukraine, Tereshchenko family, revival.

<http://www.medkniga.kiev.ua>

GO

Свінціцький А.С.

Діагностика та лікування ревматичних захворювань

навчальний посібник

У навчальному посібнику представлено класичні та сучасні відомості про етіологію, патогенез, класифікацію, клінічну картину, алгоритми діагностики і лікування ревматичних захворювань.

Видання розраховане на терапевтів, лікарів загальної практики — сімейної медицини, ревматологів, ортопед-травматологів, слухачів курсів спеціалізації та передатестаційних циклів, лікарів-інтернів та студентів старших курсів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівня акредитації.

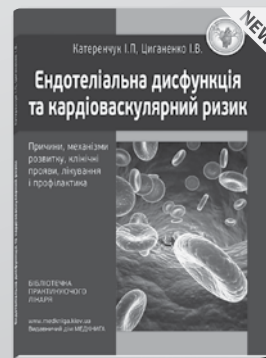
Катеренчук І.П., Циганенко І.В.

Ендотеліальна дисфункція та кардіоваскулярний ризик:

причини, механізми розвитку, клінічні прояви, лікування і профілактика

У монографії висвітлені новітні уявлення про функції ендотелію, процес синтезу ендотелієм біологічно активних речовин, біологічна роль оксиду азоту, проаналізовано фактори, які позитивно впливають на ендотелій.

Детально охарактеризовані умови, що є несприятливими для функціонування ендотелію, визначені провідні механізми розвитку та характеристики ендотеліальної дисфункції, її роль у розвитку кардіоваскулярного ризику.

Гострі та невідкладні стани в неврології: навчальний посібник. Погорелов О.В.	NEW
Діагностика та лікування ревматичних захворювань: навчальний посібник. Свінціцький А.С.	NEW
Гиперчувствительность к лекарственным препаратам. Руководство для врачей. Кайдашев И.П.	NEW
Инфаркт миокарда — не вырок! Катеренчук І.П.	NEW
Сучасні технології та методи кардіореабілітації. Швед М.І., Левицька Л.В.	
Діагностичні алгоритми в неврології. Яворська Н.П., Гриб В.А., Смілевська В.В., Генік С.І.	
Антимікробна терапія в оториноларингології. Науменко О.М., Задорожня А.Г., Юрочко Ф.Б.	
Актуальна гінекологія: від лікаря до пацієнта. Ткачук Т.Є.	
Клінічне тлумачення і діагностичне значення лабораторних показників у клініці внутрішньої медицини. Катеренчук І.П.	
Краткое пособие к клиническому исследованию больного. Сокол М.С.	
Проблема боли в общеврачебной практике. Лысенко Г.И.	
Діагностика та лікування хвороб нирок. Свінціцький А.С., Мойсеєнко В.О.	
Діагностика та лікування поширених захворювань органів травлення. Свінціцький А.С.	
Избранные вопросы амбулаторной кардиологии. Корниенко С.И.	
Основні синдроми й методи обстеження в пульмонології та фізіотрії. Тодоріко Л.Д., Бойко А.В.	

Как избежать сердечно-сосудистых катастроф. Коваленко В.В.	NEW
Этюды о природе человека. Мечников И.И.	
Цицурін Федір Степанович: погляд крізь сторіччя. Дзєман М.І.	
Мое водолечение. Кнейп С.	
Анатомия стресса. Ганс Селье и его последователи	

Замовити книги можна за телефоном (044) 485-15-86, на сайті www.medkniga.kiev.ua або в книгарнях за адресами:

Вінниця	Магазин «Дім книги», вул. Інтернаціональна, 3/2. Тел. 0-432-65-65-99.
Житомир	Магазин «Світ книг», вул. Київська, 17/1. Тел. 0-412-47-27-52.
Запоріжжя	Книгарня «Медична книга», вул. Сталеварів, 31-Б (ЗДМУ). Тел. 0-612-220-72-27; 0-66-292-43-75.
Івано-Франківськ	Книгарня «Академія», пл. Ринок, 14. Тел. 0-342-77-86-25.
Кропивницький	Магазин «Книжковий світ», вул. Набережна, 11. Тел. 0-522-24-94-64.
Конотоп	Магазин «Книголюб», пл. Миру, 1. Тел. 0-5447-2-35-01.
Лебедин	Магазин «Книголюб», пл. Інтернаціональна, 4-А. Тел. 0-5445-2-12-36.
Луцьк	Магазин «Знання», пр. Волі, 41. Тел. 0-332-77-00-46.
Львів	Магазин «Медична книга», вул. Пекарська, 69-А (хол стоматологічного центру). Тел. 0-32-240-30-45, 0-97-994-78-23.
	Книгарня «Ноти», пр. Тараса Шевченка, 16. Тел. 0-32-261-19-64.
	Магазин «Дім книги», пл. Міцкевича, 8. Тел. 0-32-235-70-04.
Миколаїв	Магазин «Будинок книги», вул. Радянська, 3-А. Тел. 0-512-37-29-82.
	Магазин «Кобзарь», пр. Леніна, 122. Тел. 0-512-55-20-07.
Одеса	Магазин «Бібліомед», вул. Базарна, 61. Тел. 0-97-795-44-84.

Полтава	Книжковий кіоск, вул. Шевченка, 23 (УМКА). Тел. 050-857-97-37.
Рівне	Книгарня «Дружба», Майдан Незалежності, 5. Тел. 0-362-26-15-97.
Ромни	Магазин «Книголюб», вул. Соборна, 8-А. Тел. 0-5448-2-26-44.
Суми	Супермаркет «Книголюб», вул. Козацький Вал, 1. Тел. 0-542-22-53-00.
Тернопіль	Магазин «Дім книги», вул. Й. Сліпого, 1. Тел. 0-352-43-03-71.
	Магазин «Дім книги», вул. Коперніка, 19. Тел. 0-352-43-01-39.
Ужгород	Магазин «Книги», пр. Свободи, 3. Тел. 0-50-673-47-02.
Харків	Книжковий магазин, вул. Корчагинців, 58 (ХМАПО). Тел. 0-66-749-75-22.
	Магазин «Учбова книга», вул. Декабристів, 22. Тел. 0-552-22-26-10.
Херсон	Магазин «Учбова книга», вул. І. Кулика, 135. Тел. 0-552-34-22-90.
	Магазин «Учбова книга», вул. 40-річчя Жовтня, 27, 1-й поверх (ХДУ).
Хмельницький	Магазин «Книжковий світ», вул. Подільська, 25. Тел. 0-382-70-45-45.
Черкаси	Магазин «Дім книги», вул. Грушевського, 50. Тел. 0-382-70-40-04.
Чернівці	Магазин «Світоч», вул. Байди Вишневецького, 38. Тел. 0-472-36-03-37.
Чернівці	Магазин «Луцаферул», вул. Ольги Кобилянської, 39. Тел. 0-67-372-33-09.
Чернівці	Магазин «Підручники», вул. Воробського, 29. Тел. 0-462-61-40-21.
Шостка	Магазин «Книголюб», вул. Комуністична, 1. Тел. 0-5449-7-07-66.